

УДК 94(477.83-25)“1914/1915”:373.5:
DOI: 10.30970/sls.2023.72.4857

ШКІЛЬНИЦТВО У ЛЬВОВІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (ВЕРЕСЕНЬ 1914 – ЧЕРВЕНЬ 1915 рр.)

Володимир ГОЛУБЕЦЬ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Катедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
ORCID ID: 0009-0004-9093-9632
e-mail: Volodymyr.Holubets@lnu.edu.ua*

У статті висвітлюється питання функціонування шкіл Львова під час російської окупації (вересень 1914 – червень 1915 рр.). Проаналізовано перелік заходів росіян щодо місцевого шкільництва: заборона відкриття міських шкіл, жорсткий контроль над приватними навчальними закладами, у котрих почали навчати російською мовою, створення курсів вивчення російської мови та літератури. Росіяни планували русифікувати систему шкільництва міста, польській меншині гарантувалось обмежене право на викладання та навчання рідною мовою, українські школи мали бути ліквідованими. Висвітлено реакцію львів'ян на окреслені заходи росіян.

Ключові слова: Перша світова війна, Східна Галичина, Львів, школа, цензура, іспити.

Наприкінці XIX–на початку XX ст. система шкільництва в Галичині охоплювала такі типи навчально-виховних закладів: початкові (народні), середні (класичні та реальні гімназії, реальні школи, ліцеї), професійні (учительські семінарії, промислові, торгові, рільничі, фахові школи), вищі (університети, академії, інститути), спеціальні (школи для сліпих, глухонімих, розумово відсталих, занедбаних дітей), дошкільні та позашкільні заклади. Для тих учнів, що не мали змоги відвідувати середню школу, але прагнули здобути вищий ступінь освіти, функціонували виділові школи (*wydziałowe szkoły*), окремо чоловічі та жіночі. До них приймали осіб, які успішно закінчили чотири нижчі класи або успішно здали іспит. Завдання цих шкіл полягало в підготовці учнів до практичних спеціальностей у промисловості та торгівлі, а також до вступу у фахові заклади та учительські семінарії (Стинська, 2007, с. 62; 83). Напередодні Першої світової війни у навчальному 1913/1914 році у Львові діяло 104 школи (*Wiadomości statystyczne o mieście Lwowie 1912–1922*. Т. 15, 1926, s. 166, 168, 170).

Загальна мобілізація до Австро-Угорської армії 31 липня 1914 р. стала причиною того, що навчальний 1914/1915 рік у Львові опинився під загрозою зриву. Очільники міста через пресу пропонували задіювати школярів Львова, котрі перебували на літніх канікулах, для сільськогосподарських робіт за відповідну винагороду. Уже 6 серпня у резолюції міської ради йшлося про те, що молоді люди, котрі не підлягали призову до війська, мали бути залучені до сільськогосподарських робіт “для порятунку народного

багатства". На заклик відгукнулося близько 500 львівських учнів. В деяких школах дату початку навчання було зсунуто через збір урожаю, котрий загальмувався через брак робочих рук. (Brak rąk do zebrania plonów i apel do młodzieży. Kurjer Lwowski, 1914, №334, 5 sierpnia, s. 6; Rezolucja Rady miasta Lwowa. Kurjer Lwowski, 1914, №335, 6 sierpnia, s. 2; Na pomoc rolnikom. Kurjer Lwowski. 1914, №338, 7 sierpnia, s. 6; W sprawie rozpoczęcia nauki w szkołach ludowych. Kurjer Lwowski, 1914, №375, 29 sierpnia, s. 4).

Після невдалої Галицької битви Галичина та Львів опинилися під російською окупацією. Для росіян захоплення краю мало особливо важливе значення: це був крок Російської імперії до завершення "збирання всіх земель руських" під своїм скипетром. Подальша русифікація й інтеграція окупованих територій передбачала неминучі зміни у функціонуванні польського, українського та німецького шкільництва.

Мета статті – проаналізувати заходи російської адміністрації, спрямовані на русифікацію шкільництва, на підготовку вчителів згідно з політикою нової влади, реакцію містян на нововведення.

Тема шкільництва Львова в умовах російської окупації не була предметом спеціальних досліджень в українській історіографії. Одним із перших українських істориків, хто приділив увагу цій темі, став Іван Крип'якевич*. Він проаналізував дії російської окупаційної адміністрації в освітній сфері: закриття українських і німецьких шкіл, дозвіл на функціонування польського шкільництва з метою подальшої русифікації, створення вчительських курсів для осіб, котрі бажали "навчитися навчати" російською (Петрович, 1915, с. 40–50).

Перші відомості про розвиток польського шкільництва у Львові в окреслений період належать відомому археологу та очевидцю тих подій Богдану Янушу. Він, як і інший сучасник тих подій Юзеф Бялиня-Холодецький, констатує, що в січні 1915 р. російська окупаційна адміністрація дала дозвіл на відкриття польських шкіл – з вимогою впровадження російської мови в навчальний процес (Janusz, 1915, s. 174; Białynia-Chołodecki, 1930, s. 117–119). Сучасний польський дослідник Гжегож Сюдут, проаналізувавши процес трансформації гімназій Львова у 1914–1923 рр., лише побіжно згадав період російської окупації міста. Він, зокрема зазначив, що генерал-губернатор Галичини та Буковини граф Георгій Бобринський започаткував русифікацію системи міського шкільництва; школи контролювались інспекторами, котрі перебували у безпосередньому підпорядкуванні генерал-губернатора (Grz. Siudut, 2013, s. 193–195).

3 вересня 1914 р. Львів був захоплений росіянами, а вже 22 вересня 1914 р. військовий комендант міста полковник Сергій Шереметьєв дозволив польським шкільним закладам відновили свою діяльність. Українські та німецькі школи такого дозволу не отримали. Прихильне ставлення С. Шереметьєва до поляків Львова пояснюється тим, що він зважав на маніфест до польського народу Великого князя Ніколая Ніколаєвича від 14 серпня 1914 р. (Петрович, 1915, с. 50)¹.

Призначення Г. Бобринського генерал-губернатором докорінно змінило ставлення до польського шкільництва у Львові та в Галичині загалом. 23 вересня 1914 р. на зустрічі з

* Праця І. Крип'якевича "Галичина під час російської окупації. Серпень 1914–червень 1915" була видана 1915 р. у Відні під псевдонімом Іван Петрович.

¹ "Поляки! [...] Півтора віку тому живе тіло Польщі роздерто на кусні, але душа Польщі не загинула; вона жила надією, що надійде час воскресення, що прийде хвилина братерського поєднання з великою Росією. [...] Нехай щезнуть границі, що ділять польський нарід, нехай він з'єднається і сотворить цілість під скипетром російського Царя. Під тим скипетром відродиться Польща, вільна в захованню своєї віри, рідної мови і самоуправи. Одного чекає від вас Росія – рівного поважання прав народів, з якими получила вас історія" (Петрович, 1915, с.108).

делегатами від львівських містян він заявив, що буде “заводити у Східній Галичині російський язык і російську школу” (Петрович, 1915, с. 51). Підставою для цього стала доповідна записка “По учебному делу в Восточной Галиции и Буковине”, складена на ім'я Г. Бобринського, членом Державної Думи Дмитрієм Чіхачьовим. У ній стверджувалось, що російським державним інтересами школять школи, де викладання ведеться польською і німецькою мовами та “штучно створеним українським жаргоном” (Кучера, 2005, с. 88–89).

Автор записки пропонував закрити наявні в регіоні вищі навчальні заклади; для галицьких учителів у великих місцевих центрах рекомендував організувати курси російської мови та запровадити обов'язкове її викладання з 1 січня 1915 р. у навчальних закладах всіх рівнів; сприяти якнайширшому ознайомленню місцевих жителів з російською мовою, літературою, історією та географією. Генерал-губернатору була дана вказівка до роботи в освітній галузі допустити “благонадійних” осіб, вилучити з навчальної програми всі підручники, які характеризуються ворожою Російській імперії тенденційністю (Кучера, 2005, с. 88–89). На початку жовтня 1914 р. робота львівських шкіл була зупинена. Очевидець подій стверджував, що через це вчителі та учні нудьгують; вони не займалися спортом через дощову погоду (Lwów po inwazji rosyjskiej, wrzesień–grudzień 1914. Opowiadanie naoczego świadka, 1915, s. 32).

16 (29) жовтня 1914 р. газета “Kurjer Lwowski” повідомляла про катастрофічний стан шкільництва у Львові, спровокований закриттям шкіл та браком педагогічних кадрів, які виїхали з міста. Водночас автор статті констатував неминучість впровадження російської мови у навчальний процес. На окупованих територіях почалося створення шкільної адміністрації, було заплановано введення посад шкільних інспекторів, які мали контролювати навчальний процес та виконання програм (Szkolnictwo galicyjskie. Kurjer Lwowski, 1914, №432, (16) 29 października, s. 3).

Закриття Г. Бобринським шкіл спричинило чимале занепокоєння львів'ян. Частковим вирішенням цієї проблеми мали стати майстерні для дітей, де хлопців би навчали базової обробки металів та столярства, а дівчат – шиття, крою, виготовлення краваток та парасольок. Так, на базі школи Красінського мали проводитися робітничі заняття (в оригіналі – *Warstaty szkolne*) для хлопчиків та дівчаток (*Warstaty szkolne*. Kurjer Lwowski, 1914, №441, (25 Października) 7 listopada, s. 3). Однак з причин незалежних від Магістрату, початок занять відклався на невизначений час (*Warstaty dla młodzieży*. Kurjer Lwowski, 1914, №452, 18 (5) listopada, s. 4).

Невирішене питання навчання школярів викликало острах містян із дітьми дошкільного та шкільного віку. У середині листопада 1914 р. “Kurjer Lwowski” опублікував лист “батька малих дітей” (*Ojca drobnych dzieci*), який стверджував, що діти стають дикими та лінивими через брак навчання. Розв'язанням цієї проблеми було створення дитячих майстерень (*pracownie dziecięce*), у котрих хлопчики та дівчата могли корисно проводити час. У майстернях хлопці навчилися би ліплення з глини, плетіння з лози; дівчаток мали навчати гаптування, пришивання гудзиків (*Ojciec drobnych dzieci*. *Pracownie dla dzieci*. Kurjer Lwowski, 1914, №452, 18 (5) listopada, s. 3).

Президент міста Тадеуш Рутовський у листі до Г. Бобринського наводив причини корисності майстерень. На його думку, вони мали привчити дітей до праці, давати змогу визначитись із майбутнім фахом, допомагати у здобутті знань та навичок у майбутньому. У листі містився перелік дисциплін, які Т. Рутовський пропонував впровадити для хлопців (обробка дерева, столярство, слюсарні роботи, базова обробка металів, виготовлення листівок) та для дівчаток (шиття, в'язання, виготовлення

краваток/парасольок, розкрій та пошиття суконь) (Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 3, оп. 1, спр. 5905, арк. 33–35).

Окупаційна адміністрація дала дозвіл на відкриття дитячих робітничих майстерень 1 (14 грудня) 1914 р., усі витрати пов'язані з їх відкриттям взяло на себе місто (Warstaty szkolne. Kurjer Lwowski, 1914. №477, 13 grudnia (30) Listopada, s. 3; Warstaty szkolne. Wiek Nowy, 1914, №4043, 3 (16) grudnia, s. 6; Grz. Siudut, 2013, s. 195). Заняття проводились:

- для дівчаток – у приміщенні *Лицею ім. Королеви Ядвіги* (вул. Академічна); робітничі семінари з вишивки та крою, шиття суконь, краваток та парасольок, гаптування, виготовлення технічних рисунків для гаптування та крою;
- у жіночій школі *ім. А. Міцкевича* (вул. Театральна, 18), школі *ім. Т. Костюшка* та *сиротинці* по вул. Бема. Дівчаток навчали вишиванню, гаптуванню, крою, пошиттю суконь та білизни, галантерейному кошикарству;
- у школі *Кордецького* хлопців навчали оброблення дерева, столярства, слюсарної справи, бляхарства та палітурної справи.

У листі до Г. Бобринського від 30 грудня 1914 р. Т. Рутовський порушив питання створення у Львові приватних шкіл. Він апелював до того, що на початку окупації міста полковник С. Шереметьєв дав дозвіл на відкриття початкових шкіл (40 шкіл на 12 000 учнів), натомість, Г. Бобринський дав наказ про їх закриття (ДАЛО, ф. 3 оп. 1, т. 4, спр. 5905, арк. 30–30А). Президент Львова наголошував, що закриті школи стануть великим нещастям для міста: 24 000 учнів обох статей без діла тиняються вулицями, педагоги не мають за що жити. З огляду на це, Т. Рутовський просив дозволити відкрити міські приватні школи (ДАЛО, ф. 3, оп. 1, спр. 5905, арк. 30Б). Місто було готове навчати в школах за тими підручниками, котрі використовувались у Варшаві, запровадити з третього класу російську мову для вивчення, надати п'ять-шість викладачів російської мови, котрі склали відповідні іспити в Росії (ДАЛО, ф. 3, оп. 1, спр. 5905, арк. 30В–30Г).

З відкриттям приватних шкіл на окупованих теренах Галичини та Буковини розпочалась русифікація системи шкільництва. Заходи регламентувалися розпорядженням генерал-губернатора Г. Бобринського від 4 (17) грудня 1914 р. Згідно з розпорядженням від 1 (14) січня 1915 р., для відкриття приватного навчального закладу треба було виконати наступні вимоги: особа, що бажала відкрити приватний заклад, мала звернутись із клопотанням до генерал-губернатора, а також представити список викладачів, котрі проводили б заняття (Odezwy i rozporządzenia z czasów okupacji rosyjskiej Lwowa 1914–1915, 1916, s. 37).

Зміни у викладацькому складі допускалися лише з дозволу генерал-губернатора Г. Бобринського. Він або його представники мали право на відсторонення викладачів від навчального процесу. Навчальні матеріали могли бути конфісковані на вимогу генерал-губернатора та його представників. Російська мова мала викладатись у кожному класі не менше п'яти годин на тиждень. Вивчення історії, географії, польської мови та “історії польської словесності” допускалось лише за підручниками, котрі пройшли цензуру в Російській імперії. Викладач “Закону Божого” мав бути тієї самої конфесії, що і його учні. Заборонялося навчання православних та “греко-уніятських” учнів у навчальних закладах, що перебували під опікою католицьких орденів. Порушення хоча б одного пункту цього розпорядження каралося закриттям навчального закладу (Odezwy i rozporządzenia z czasów okupacji rosyjskiej Lwowa 1914–1915, 1916, s. 37).

На вимогу Дирекції Народних Училищ² до Львова з Варшавського навчального округу було надіслано 17 шкільних підручників, за котрими мав відбуватися навчальний процес для польських приватних шкіл^{**}. Загалом з 17 підручників чотири були допущені цензурою, один допущений напередодні війни, у трьох підручниках вказувалось, що у них не виявлені підозрілі матеріали, щодо решти – просто вказувалось, у котрому класі вони можуть використовуватися. В інших шкільних матеріалах така характеристика відсутня. Це дає підстави припустити, що на практиці вимоги використання лише цензурованих підручників дотримувалися не завжди (Громова, 2012, с. 335–336).

З початку січня 1915 р. у Львові відкрилося кілька шкіл: ім. Міцкевича (понад 300 учнів), ім. Красінського (150 учнів), ім. Йордана, ім. Недзялковської, ім. Стшалковської та Сестер-Уршулянок (*Niedziałkowskiej, Strzałkowskiej i SS. Urszulanek*)³. Шкільні інспектори пильно стежили за тим, щоб навчання відбувалося на “російських засадах”. Очевидець подій російської окупації Львова, археолог Богдан Януш вказує, що польська молодь навчалася лише за цензурованими підручниками. Російські інспектори особливо гостро реагували на наступні теми: про конституцію 3 травня, польські національні свята (Janusz, 1915, s. 182).

Контроль над відкритими навчальними закладами здійснювався директором народних училищ Київської губернії Б. Плєским (прибув у Львів 4 (17) грудня 1914 р.; перебував у безпосередньому підпорядкуванні Г. Бобринського). Під його керівництвом перебували інспектори А. Юшкевич із Холмської губернії (опікувався львівськими школами), відомий переслідуванням поляків В. Овсєвський (*Owsiewskij*), П. Фещенко з Полтавської губернії, Н. Міролюбов із Саратова та інспектор нижньоновгородської гімназії А. Устинов. Росіяни встановили постійний нагляд над приватними школами, що негативно сприймалося поляками. Такі суворі умови контролю пояснювалися тим, що окупаційна адміністрація наглядала, аби учні та викладачі не були “вороже налаштовані до Росії” (F. Przysiecki, 1915, s. 33).

Для підготовки вчителів, котрі могли б викладати російською мовою, були створені двомісячні навчальні курси у Львові, Тернополі, Станіславові, Чернівцях, ініційовані членом Думи Д. Чіхачєвим, підлеглим генерал-губернатора Г. Бобринського. У Львові курси функціонували з 3 (16) січня 1915 р. у приміщенні гімназії імені Франца-Йосипа. Через велику кількість охочих 16 (29 січня) 1915 р. був організований додатковий набір слухачів. Кандидат мав щось прочитати російською мовою й опісля правильно передати прочитане своїми словами; для перевірки грамотності претендентів проводився диктант. Після складання іспитів кандидатура слухача обговорювалася на засіданні

² Орган, створений 25 листопада 1914 р. з метою русифікації у сфері шкільництва на окупованих територіях Галичини та Буковини (створення курсів російської мови для вчителів, контроль над навчальними закладами). Дирекцію очолював Б. В. Плєскій, директор народних училищ Київської губернії. Через це він перебував у постійних роз'їздах між Львовом та Києвом (Громова, 2012, с. 330–331).

^{**} Дослідниця Г. Громова подала назви підручників, допущених російською цензурою, які згодом використовувалися приватною школою ім. Адама Міцкевича: Chrzanowski, Ignacy. 1908. *Historia literatury niepodległej Polski: (z wypisami)*. Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka.; Lewicki, Anatol. 1884. *Zarys historii Polski i krajów ruskich z nią połączonych*. Kraków: nakładem autora; Sujkowski, Antoni. 1907. *Geografia ekonomiczna. Część I. Ogólna*. Warszawa: Nakładem b. Wychowawców Szkoły Handlowej im. Leopolda Kronenberga; Sujkowski, Antoni. 1909. *Geografia ekonomiczna. Część II. Szczegółowa*. Warszawa: Nakładem b. Wychowawców Szkoły Handlowej im. Leopolda Kronenberga; Pawłowski, Stanisław. 1914. *Geografia dla klas wyższych szkół średnich*. Lwów: Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych.

³ У канцелярію генерал-губернатора Г. Бобринського було подано близько 50 клопотань щодо відкриття навчальних закладів (Б. Плєскій, 1915, с. 18–19).

комісії, на котрій були представники “Русского Народного Совета”^{***}. Останні слідкували за тим, щоб не допустити на курси “мазепинців” (Б. Плєскій, 1915, с. 4).

На проведення курсів було виділено 20 000 рублів, з яких 12 000 руб. використано на оплату викладацьких послуг (20 вчителів отримали по 600 руб. кожен за два місяці викладання). Упорядкування та наповнення бібліотеки для курсів обійшлося у 2366 руб. 87 коп.; курсистам було роздано підручників та методичних рекомендацій на суму 1985 руб. Решта суми (3675 руб. 13 коп.) була витрачена на харчове забезпечення та гуртожитки для курсистів, які протягом навчання перебували на повному харчовому забезпеченні: на сніданок подавали дві склянки чаю, булочку, чотири кубики цукру, обід складався із двох страв, також була “холодна вечеря” та чай (Б. Плєскій, 1915, с. 4, 6).

На перший набір охочих у Львові зголосилося 230 осіб, прийнято 68 (з них 20 православних, 44 “уніяти”, 4 католики). Навчання тривало до 21 березня 1915 р. Курси завершило 64 учні (35 чоловіків та 29 жінок). На паралельний курс подалося 109 охочих, прийнято 59 (10 православних, 46 “уніятів”, 3 католики; 28 чоловіків та 31 жінка). Курси завершилися 27 березня 1915 р. Іспити склали 55 учнів, зокрема: дев’ять із “добрим” результатом, 36 – з оцінкою “задовільно”, десять отримали свідоцтво учасника. Курсисти вивчали такі предмети: граматику російської мови, історію російської літератури та культури, “методику російської мови та словесності” та “практичний семінар літератури та мови” (Петрович, 1915, с. 54–55).

Газета “Львовскій вѣстникъ” за березень–квітень 1915 р. повідомляла, що заняття на всіх курсах проходили гладко: не було жодного випадку порушення установлених для курсистів правил, що наснага курсистів до навчання вражала. Це пояснювалося тим, що на Галичині вже давно чекали “носіїв російської культури”. Попри це, багато курсистів під час відповідей на іспиті часто збивалося та переходило на “місцевий русинський жаргон” (Къ історіи русскихъ курсовъ для народныхъ учителей въ Галиціи. Львовскій вѣстникъ. 1915, №26, 27 марта, с. 1).

Велика увага на курсах приділялася вивченню російської літератури. З 85 навчальних годин три були виділені на “російську народну словесність”, дев’ять – російську літературу до Пушкіна, решту годин – 73 – присвячували Пушкіну, Лермонтову, Гоголю, Толстому, Достоевському (Історія русской литературы для учителей-галичанъ. Львовскій вѣстникъ, 1915, №55, 25 апрѣля, с. 2). Після завершення курсів передбачалося, що слухачі розуміють розмовну російську мову, вміють писати та розмовляти нею, мають уявлення про російську літературу та її видатні постаті, здатні навчати дітей російської мови⁴. (Плєскій, 1915, с. 3).

4 (17) лютого 1915 р. “Kurjer Lwowski” повідомив про відкриття десяти міських державних шкіл (у російському звіті про діяльність дирекції народних училищ йдеться

^{***} Громадсько-політична організація галицьких русофілів, що оформилася у вересні 1914 р. у Львові після взяття міста російськими військами, з метою створення у краї нового галицького уряду з представників місцевої політичної еліти. Голова – юрист Володимир Дудикевич.

⁴ У травні 1915 р. окупаційна адміністрація планувала відкрити новий набір педагогічних курсів, при котрому мали б відкритись “взірцеві школи” (повністю утримувались коштом держави). У них мали проводитись практичні заняття з російської мови для дітей поляків та росіян-галичан (в оригіналі *руссіє-галичане*). Створення таких шкіл пояснювалось необхідністю приділяти більше уваги російській мові, бо деякі слова були незвичними для дітей. Структура навчання мала виглядати наступним чином: початкові бесіди з дітьми, навчання читати російською, письмове та усне навчання складу речення, читання з коментуванням, діалоги по картинках, навчання граматики російської мови (Начальное обучение дѣтей русскому языку. Львовскій вѣстникъ, 1915, №53, 23 апрѣля, с. 1).

про 12 шкіл – десять польських шкіл та дві російські) (Sprawa otwarcia szkół miejskich. Kurjer Lwowski, 1915, №48, 4 (17) lutego, с. 3). Проблеми виникли через мову викладання у двох останніх школах – російську чи “русинську” (українську).

Окупаційна адміністрація наполягала саме на викладанні російською мовою; відкриття російських шкіл було необхідною вимогою для функціонування польських шкіл. З огляду на це, виникли проблеми з підбором викладацьких кадрів – вчителі-українці не виявили бажання та вмінь викладати російською, місцеві галицькі москвофіли “чомусь не подобалися міському магістрату”. Чиновники магістрату заявляли, що “виписування” вчителів із внутрішніх російських губерній було надто дорогою справою; окрім того, місто не мало приміщень для відкриття “російських шкіл”. Дозвіл на відкриття польських шкіл так і не був наданий (Плескій, 1915, с. 21).

На початку червня 1915 р. у приватних школах були складені екзамени з російської мови, географії та імперської історії. Оцінювання знань учнів відбувалося за п’ятибальною шкалою. Рівень знань перевірявся комісією з трьох осіб під керівництвом інспектора А. Юшкевича. У низці випадків учням дозволялося перескласти іспит восени 1915 р. У разі повного незасвоєння навчальної програми учень залишався на другий рік (Къ экзаменамъ въ львовскихъ польскихъ учебныхъ заведеніяхъ по русскому языку и истории и географии Россіи. Львовскій вѣстникъ, 1915, №74, 15 мая, с. 2).

Екзамен з російської мови мав такі складові: диктант фраз/уривків тексту, виконання граматичних вправ, читання уривків російською мовою та переказ прочитаного своїми словами. На іспиті з історії учні мали знати головні події “становлення російської державності”, проте деякі з них не мали уявлення про походи князя Олега на Царгород та Льодове побоїще. Попри це, загальні знання учнів з історії оцінені як позитивні (Плескій, 1915, с. 19–20). Навчальний рік, як і російська окупація міста, завершилися після іспитів у приватних школах (фактично це були єдині заклади, що надавали освітні послуги під час російської окупації міста).

Викладений матеріал дає підстав зробити такі висновки. Початок війни й окупація міста стали величезними викликами для шкільництва Львова. Російська заборона розпочати новий навчальний рік фактично паралізувала шкільне життя. Президент міста Т. Рутовський у листах до Г. Бобринського постійно порушував питання про відкриття навчальних закладів. Росіяни частково погодилися з цим – був даний дозвіл на відкриття робітничих занять (*warstaty szkolne*) для дітей шкільного віку. З січня 1915 р. у Львові розпочали діяльність приватні навчальні заклади, у котрих було запроваджене викладання російської мови, історії, географії, літератури. Для навчання учнів-поляків використовувались ті підручники, що пройшли цензуру в Російській імперії. Створені спеціальні курси для навчання російської мови та історії мали закласти основу для подальшої русифікації Львова та Галичини загалом. Через шкільну систему росіяни намагалися побороти польські та українські впливи. Галичина та Львів мали розчинитись у загальноросійському морі.

Список посилань

Громова, Г., 2012. Деятельность Дирекции народных училищ Галиции (1914–1915 гг.) (по материалам Центрального государственного исторического архива Украины, г. Львов). *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, XXI, с.327–338.

Державний архів Львівської області, [неопубліковане джерело] Ф. 3 Оп.1. Спр. 5905.

Исторія русской литературы для учителей-галичанъ. *Львовскій вѣстникъ*, 1915, №55, 25 апрѣля, с. 2.

Кучера, І. В., 2005. *Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ.

Къ экзаменамъ въ львовскихъ польскихъ учебныхъ заведеніяхъ по русскому языку и исторіи и географіи Россіи. *Львовскій вѣстникъ*, 1915, №74, 15 мая, с. 2.

Къ исторіи русскихъ курсовъ для народныхъ учителей въ Галиціи. *Львовскій вѣстникъ*, 1915, №26, 27 марта, с. 1.

Начальное обученіе дѣтей русскому языку. *Львовскій вѣстникъ*, 1915, №53, 23 апрѣля, с. 1.

Петрович, І. (Крип'якевич, І.), 1915. *Галичина під час російської окупації серпень 1914–червень 1915*. Відень (?): Накладом видавництва “Політична бібліотека”.

Плескій, Б., 1915. *Краткій отчетъ о дѣятельности дирекціи народныхъ училищъ Галиціи за время съ 5-го декабря 1914 года по 1-е іюля 1915 года*. Київ: Типографія Окружного Штаба.

Стинська, В. В., 2007. *Система шкільництва в Галичині (кінець XIX–початок XX ст.)*. Івано-Франківськ: Гостинець.

1915. *Lwów po inwazji rosyjskiej, wrzesień–grudzień 1914. Opowiadanie naoczego świadka*. Wien: nakładem Z. Machnowskiego.

1916. *Odezwy i rozporządzenia z czasów okupacji rosyjskiej Lwowa 1914–1915*. Lwów: H. Altenberg, E. Seyfart, E. Wende.

1926. *Wiadomości statystyczne o mieście Lwowie 1912–1922*. T. 15. Lwów: Nakładem Gminy Król. Stoł. Miasta Lwowa.

Біалынія-Чоłodocki, J., 1930. *Lwów w czasie okupacji rosyjskiej (3 września 1914–22 czerwieca 1915). Z własnych przeżyć i spostrzeżeń*. Lwów: Wschód.

Brak rąk do zebrania plonów i apel do młodzieży. *Kurjer Lwowski*, 1914, №334, 5 sierpnia, s. 6.

Janusz, B., 1915. *293 dni rządów rosyjskich we Lwowie: 3. IX. 1914–22. VI. 1915*. Lwów: Gebethner i Wolff; Księgarnia Polska.

Na pomoc rolnikom. *Kurjer Lwowski*, 1914, №338, 7 sierpnia, s. 6.

Ojciec drobnych dzieci. Pracownie dla dzieci. *Kurjer Lwowski*, 1914, №452, 18 (5) listopada, s. 3.

Przysiecki, F., 1915. *Rządy rosyjskie w Galicyi Wschodniej*. Piotrków: Wydawnictwo Polske.

Rezolucja Rady miasta Lwowa. *Kurjer Lwowski*, 1914, №335, 6 sierpnia, s. 2.

Siudut, Grz., 2013. Cesarsko-królewskie gimnazja państwowe miasta Lwowa na drodze transformacji w gimnazja państwowe Polski niepodległej 1914–1922. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 63, s.187–211.

Sprawa otwarcia szkół miejskich. *Kurjer Lwowski*, 1915, №48, 4 (17) lutego, s. 3.

Szkolnictwo galicyjskie. *Kurjer Lwowski*, 1914, №432, (16) 29 października, s. 3.

W sprawie rozpoczęcia nauki w szkołach ludowych. *Kurjer Lwowski*, 1914, №375, 29 sierpnia, s. 4.

Warsztaty dla młodzieży. *Kurjer Lwowski*, 1914, №452, 18 (5) listopada, s. 4.

Warsztaty szkolne. *Kurjer Lwowski*, 1914, №441, (25 października) 7 listopada, s. 3.

Warsztaty szkolne. *Wiek Nowy*, 1914, №4043, 3 (16) grudnia, s. 6.

References

1915. *Lviv after the Russian invasion, September–December 1914. Eyewitness account*. Wien: edited by Z. Machnowski. (In Polish)
1916. *Proclamations and Ordinances from the Russian Occupation of Lviv 1914–1915*. Lviv: H. Altenberg, E. Seyfart, E. Wende. (In Polish)
1926. *Statistical News of the City of Lviv 1912–1922*. vol. 15. Lviv: published by the Commune of the Royal Capital City of Lviv. (In Polish)
- Białynia-Chołodecki, J., 1930. *Lviv during the Russian occupation (3 September 1914–22 June 1915). From his own experiences and observations*. Lviv: The East. (In Polish)
- Father of small children. Workshops for children, *Kurjer Lwowski*, 1914, №452, 18 (5) november, p. 3. (In Polish)
- For Exams in Lviv Polish Educational Institutions in Russian Language and History and Geography of Russia. *Lvovskiy vestnik*, 1915, №74, 15 may, p. 2 (In Russian)
- Galician Schooling. *Kurjer Lwowski*, 1914, №432, (16) 29 october, p. 3. (In Polish)
- Gromova, H., 2012. Activities of the Directorate of Public Schools in Galicia (1914–1915) (based on the materials of the Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv). *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, XXI, s. 327–338. (In Russian)
- History of Russian Literature for Galician Teachers. *Lvovskiy vestnik*, 1915, №55, 25 april, p. 2/ (In Russian)
- Janusz, B., 1915. *293 days of Russian rule in Lviv: 3. IX. 1914–22. VI. 1915*. Lviv: Gebethner and Wolff; Polish Bookstore. (In Polish)
- Kuchera, I. V., 2005. *The Policy of the Russian Occupation Administration in Eastern Galicia in 1914–1917*. Dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk. (In Ukrainian)
- Lack of hands to harvest crops and an appeal to youth. *Kurjer Lwowski*, 1914, №334, 5 august, p. 6. (In Polish)
- On the commencement of education in people's schools. *Lviv Courier*, 1914, №375, 29 august, p. 4. (In Polish)
- On the History of Russian Courses for Public School Teachers in Galicia. *Lvovskiy vestnik*, 1915, №26, 27 march, s. 1. (In Russian)
- Petrovich, I. (Kripyakevich, I), 1915. *Galicia During the Russian Occupation August 1914 –June 1915*. Viden (?): Nakladom vydavnytstva "Politychna biblioteka". (In Ukrainian)
- Pleskiy, B., 1915. *A Brief Report on the Activities of the Directorate of Public Schools in Galicia from December 5, 1914, to July 1, 1915*. Kiev: Tipografiya Okruzhnogo Shtaba. (In Russian)
- Primary Education of Children in the Russian Language. *Lvovskiy vestnik*, 1915, №53, 23 april, s. 1 (In Russian)
- Przysiecki, F., 1915. *Russian rule in Eastern Galicia*. Piotrków: The Polish Publishing House. (In Polish)
- Resolution of the Lviv City Council. *Kurjer Lwowski*, 1914, №335, 6 august, p. 2. (In Polish)
- School workshops. *Kurjer Lwowski*, 1914, №441, (25 october) 7 november, p. 3. (In Polish)
- School workshops. *The New Age*, 1914, №4043, 3 (16) december, p. 3. (In Polish)

Siudut, Grz., 2013. Imperial-Kingdom State Gymnasia of the Cities of Lviv on the Path of Transformation to the State Gymnasia of Independent Poland 1914–1922. *Bulletin of the Jagiellonian Library*, 63, c.187–211. (In Polish)

State Archive of the Lviv Region, [unpublished source] F. 3, Op.1. Spr. 5905. (In French)

Stynska, V. V., 2007. *The School System in Galicia (late 19th–early 20th century)*. Ivano-Frankivsk: Hostynets. (in Ukrainian)

The Case of the Opening of City Schools. *Kurjer Lwowski*, 1915, №48, 4 (17) february, p. 3. (In Polish)

To help Farmers. *Kurjer Lwowski*, 1914, №338, 7 august, p. 6. (in Polish)

Workshop for young people. *Kurjer Lwowski*, 1914, №452, 18 (5) november, p. 4. (In Polish)

THE SCHOOL SYSTEM IN LVIV DURING THE RUSSIAN OCCUPATION

Volodymyr HOLUBETS

Ivan Franko National University of Lviv

Department of Local History

1, Universytetska str., Lviv, 79000

ORCID ID: 0009-0004-9093-9632

e-mail: Volodymyr.Holubets@lnu.edu.ua

Abstract.

Background. The article presents the functioning of the school system in Lviv during the Russian occupation.

Purpose. The main focus is on the measures taken by the Russian occupation administration regarding the school system in Lviv. The occupation of the city caused the Ukrainian and German schools to virtually cease to exist. Later, the ban was extended to Polish educational institutions. A certain “relaxation” occurred in January 1915, when the occupation administration gave permission to open Polish private educational institutions, which introduced compulsory study of the Russian language and literature. Special teacher training courses were created to “teach” Russian language and literature. It should be noted that these courses were not open to those who considered themselves Ukrainians (“Mazepins”, in Russian imperial terminology). The purpose of this article is to analyse the measures taken by Russians to Russianize the school system in Lviv.

Results. The Russian ban on the start of the new school year effectively paralysed school life. In his correspondence with H. Bobrynsky, the city's president, T. Rutowski, constantly raised the issue of reopening educational institutions. The Russians partially agreed to the opening of schools – permission was granted to open “working courses” for school-age children. In January 1915, private educational institutions began operating in Lviv, where Russian language, history, geography, and literature were taught. The creation of special courses teaching Russian language and history was intended to prepare a “base” for the further Russification of Lviv and Galicia. Through the school system, Russians were to overcome Polish and Ukrainian influences.

Keywords: First World War, Eastern Galicia, Lviv, school, censorship, exams.